

Edward Zenon Andruszko, s. Antoniego, ur. 01.06.1946 r.

Od września 1980 r. w NSZZ „Solidarność”, członek Komitetu Założycielskiego, następnie Komisji Zakładowej w Pomorskich Zakładach Budowy Maszyn „Makrum” w Bydgoszczy. Po wprowadzeniu stanu wojennego nie zaprzestał działalności związkowej. Dnia 15 marca 1982 r. aresztowany, przetrzymywany w Areszcie Śledczym KWMO w Bydgoszczy, a następnie w Inowrocławiu. Skazany wyrokiem Sądu Pomorskiego Okręgu Wojskowego w Bydgoszczy na 2 lata więzienia za niezaprzestanie działalności w „Solidarności” oraz drukowanie i rozpowszechnianie nielegalnych ulotek. Dnia 21 lipca 1982 r. osadzony w Zakładzie Karnym w Potulicach. Zwolniony 25 marca 1983 r. na mocy aktu łaski Rady Państwa. W latach 1983-1989 członek-założyciel Koła Związkowo-Wydziałowego w PZBM „Makrum” zajmującego się kolportażem ulotek, zbieraniem składek na działalność związkową oraz pomocą represjonowanym. Uczestnik spotkań opozycji w Kaplicy Akademickiej Księży Misjonarzy w Bazylice św. Wincentego à Paulo w Bydgoszczy. Od jesieni 1987 r. członek Tymczasowego Komitetu Założycielskiego NSZZ „Solidarność” w PZBM „Makrum”. W związku z prowadzoną działalnością związkową inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa.

Mariusz Bątkowski, s. Bolesława, ur. 10.03.1951 r.

Działacz NSZZ „Solidarność” w Zakładach Włókien Chemicznych „Elana” w Toruniu. Po wprowadzeniu stanu wojennego nie zaprzestał działalności związkowej. Zajmował się kolportażem nielegalnych ulotek i wydawnictw na terenie zakładów pracy w Toruniu. Postanowieniem Prokuratury Rejonowej w Toruniu z dnia 15 marca 1984 r. tymczasowo aresztowany i osadzony w Areszcie Śledczym w Bydgoszczy. Dnia 27 kwietnia 1984 r. Sąd Rejonowy w Toruniu uchylił zastosowany wobec ww. areszt tymczasowy. W latach 1987-1989 jeden z założycieli i aktywny działacz Niezależnego Ruchu Społecznego „Ziemia Chełmińska”. Dnia 22 sierpnia 1988 r. ponownie zatrzymany i aresztowany na 48 godzin za posiadanie nielegalnych wydawnictw oraz ukarany karą grzywny przez Kolegium ds. Wykroczeń Miasta Torunia. Jeden z sygnatariuszy wniosku o wyrażenie zgody na zorganizowanie w Toruniu w dniu 11 listopada 1988 r. wiecu dla uczczenia 70-tej rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości. Przez cały okres prowadzenia działalności opozycyjnej inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa.

Krzysztof Tomasz Bunda s. Kazimierza, ur. 28.12.1962 r.

W 1980 r. jako uczeń V Liceum Ogólnokształcącego w Toruniu wstąpił do związku „Młodzieżowa Organizacja Demokratyczna”, stawiającego sobie za cel walkę z istniejącym porządkiem społeczno-politycznym poprzez wydawanie zakazanych pism i ulotek m.in. upamiętniających polskich oficerów pomordowanych w Katyniu. Podejrzany o udział we włamaniu do Szpitala Miejskiego w Toruniu w kwietniu 1982 r. i kradzież dwóch powielaczy, które następnie były wykorzystywane do drukowania nielegalnych wydawnictw „Solidarności”. Z uwagi na brak dostatecznych dowodów winy Prokuratura Rejonowa w Toruniu postanowieniem z dnia 9 grudnia 1982 r. umorzyła prowadzone przeciwko ww. postępowanie. W okresie od 22 października do 7 grudnia 1982 r. internowany w Ośrodku Odosobnienia w Strzebielinku. Po zwolnieniu z internowania nadal inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa.

Andrzej Ireneusz Churski s. Zygmunta, ur. 13.08.1953 r.

Od października 1980 r. aktywny działacz NSZZ „Solidarność” w Toruńskiej Przędzalni Czesankowej „Merinotex” w Toruniu. Po wprowadzeniu stanu wojennego kontynuował działalność związkową. W dniu 1 maja 1982 r. brał udział w nielegalnym zgromadzeniu na Bulwarze Filadelfijskim w Toruniu. Za prowadzoną działalność opozycyjną został internowany w Ośrodku Odosobnienia w Strzebielinku w okresie od 12 maja do 23 lipca 1982 r. Powołany na ćwiczenia wojskowe rezerwistów w Wojskowym Obozie Specjalnym w Czerwonym Borze, gdzie przebywał w okresie od 3 listopada 1982 r. do 3 lutego 1983 r. Powyższa okoliczność nie miała nic wspólnego z realizacją zadań związanych z obronnością państwa, czy podnoszeniem umiejętności żołnierskich, natomiast służyła walce z opozycją oraz stanowiła

dotkliwą represję polityczną wobec ww. osoby. W latach 1982-1985 redaktor podziemnego pisma „Pogłos” w TPCz „Merinotex”. W latach 1983 – 1990 redaktor i kierownik zakładu małej poligrafii w Toruńskim Towarzystwie Naukowym zajmujący się drukowaniem, wydawaniem i kolportowaniem nielegalnych pism i wydawnictw, autor tekstów i nagrań toruńskiego Radia „Solidarność” na fonii 1 programu TVP. W latach 1984-1989 autor, redaktor, organizator pracy wydawniczej w podziemnym wydawnictwie „Kwadrat”, redaktor „Kalendarzy Współczesnych” 1986 i 1987. Przez cały okres prowadzonej działalności inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa.

Wiesław Cichoń, Henryka, ur. 26.04.1954 r.

W 1977 r. współzałożyciel Studenckiego Komitetu Solidarności w Poznaniu, słuchacz Uniwersytetu Łatającego. W latach 1978-1980 współorganizator wykładów Towarzystwa Kursów Naukowych i kolporter wydawnictw niezależnych. W 1978 r. współtwórca Biblioteki Społecznej Antoniego Stawikowskiego w Toruniu. Organizator akcji ulotkowych i plakatowych. W latach 1978-1980 wielokrotnie zatrzymywany i przesłuchiwany. Aresztowany dnia 20 sierpnia 1980 r., zwolniony z aresztu 1 września 1980 r. na mocy Porozumień Sierpniowych. Od września 1980 r. organizator NSZZ „Solidarność” w Warszawskiej Spółdzielni Spożywców "Społem" w Toruniu, Przewodniczący Komitetu Założycielskiego, członek Prezydium Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego w Toruniu, redaktor naczelny niezależnego pisma „Wolne Słowo”, założyciel Komitetu Obrony Więzionych za Przekonania w Toruniu. W okresie od 13 grudnia 1981 do 10 grudnia 1982 r. internowany w Ośrodkach Odosobnienia w Potulicach i Strzebielinku. W latach 1983-1986 członek podziemnej Regionalnej Komisji Wykonawczej „Solidarności” w Toruniu, koordynator kontaktów w Regionie, szef grup ulotkowych, wykładowca Wszechnicy Związkowej. W 1983 r. autor tekstów dla pierwszego w Toruniu Radia „Solidarność”. W 1989 r. członek Komitetu Obywatelskiego NSZZ "Solidarność" w Toruniu. Przez cały okres prowadzonej działalności związkowej inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa.

Krzysztof Józef Dekowski, s. Alojzego, ur. 06.04.1946 r.

Od 1980 r. członek Komitetu Założycielskiego, następnie Zarządu Komisji Wydziałowej NSZZ „Solidarność” w Zakładach Włókien Chemicznych „Elana” w Toruniu. Po 13 grudnia 1981 r. działacz Tajnej Komisji Zakładowej, uczestnik akcji ulotkowych, kolporter prasy podziemnej, współpracownik „Toruńskiego Informatora Solidarności”. Dnia 23 stycznia 1982 r. został aresztowany i przetrzymywany w Areszcie Śledczym w Toruniu. Wyrokiem Sądu Wojewódzkiego w Toruniu z dnia 15 lutego 1982 r. został uniewinniony, a dnia 12 sierpnia 1983 r. postępowanie zostało umorzone. W okresie od 12 maja do 14 października 1982 r. internowany w Ośrodku Odosobnienia w Strzebielinku. W latach 1983-1986 pozostawał bez zatrudnienia. W 1983-1989 członek, koordynator kolportażu i przewodniczący Regionalnej Komisji Wykonawczej w Toruniu, organizator spotkań, szkoleń, łącznik, drukarz, obserwator procesów politycznych, działacz Duszpasterstwa Ludzi Pracy przy kościele Matki Boskiej Zwycięskiej w Toruniu i Rejonowego Komitetu Pomocy Osobom Pozbawionym Wolności, Zwolnionym z Pracy i ich Rodzinom. W latach 1986-1989 organizator i przewodniczący Tajnej Komisji Zakładowej oraz twórca Komitetu Organizacyjnego NSZZ „Solidarność” w Pomorskich Zakładach Drobiarskich „Poldrob” w Toruniu. Przez cały okres prowadzonej działalności związkowej inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa.

Zdzisław Dumowski, s. Czesława, ur. 17.10.1953 r.

Od września 1980 r. członek Komitetu Założycielskiego NSZZ „Solidarność” w Teatrze im. Wiliama Horzycy w Toruniu. W 1981 r. pracownik Zarządu Regionu w Toruniu, redaktor biuletynu „Wolne Słowo” i członek-założyciel toruńskiego Komitetu Obrony Więzionych za Przekonania. W okresie od 30 grudnia 1981 do 3 listopada 1982 internowany w Ośrodkach Odosobnienia w Potulicach i Strzebielinku. Po zwolnieniu z internowania kontynuował działalność opozycyjną. W 1984 r. redaktor podziemnego pisma „Toruński Informator Solidarności”. Do 1987 r. inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa.

Wiesław Janowski, s. Bolesława, ur. 27.08.1956 r.

Od września 1980 r. członek Komisji ds. Reformy Programu Studiów Tymczasowego Komitetu Założycielskiego Niezależnego Zrzeszenia Studentów UMK w Toruniu. W lutym i marcu 1981 r. członek Komitetu Strajkowego na UMK w Toruniu. Organizator i uczestnik strajków na Uniwersytecie w Toruniu w listopadzie i grudniu 1981 r. Od lutego 1981 r. członek Zarządu Uczelnianego ds. wydawnictw książkowych NZS. Współzałożyciel sieci bibliotek NZS obejmujących UMK i inne ośrodki Regionu Toruńskiego. Kolporter pism i wydawnictw bezdebitowych, współzałożyciel Spółdzielni Wydawniczej „Toruńska Oficyna Wydawnicza” oraz Wydawnictwa NZS UMK. Wydawca przeglądu prasy niezależnej „Monitor”. Autor i kolporter pism NZS „Immunitet”, „Informator NZS UMK” oraz Wydawnictwa NZS. Współpracownik wydawnictw: „NOWA”, „Głos”, „Krag”. Współzałożyciel Toruńskiego Komitetu Obrony Więzionych za Przekonania. Od 13 grudnia 1981 r. w ukryciu, poszukiwany przez organy bezpieczeństwa listem gończym. W dniu 27 grudnia 1981 r. umieszczony na liście osób przewidzianych do internowania w trybie nadzwyczajnym. Działacz podziemnego ruchu wydawniczego i organizator akcji ulotkowych „Solidarności”. Po ujawnieniu w dniu 7 października 1982 r. kilkakrotnie przesłuchiwany i przeszukiwany w miejscu zamieszkania. W latach 1983-1989 aktywny działacz „Solidarności” Rolników Indywidualnych. Uczestnik akcji ulotkowych. Inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa w latach 1982-1989.

Krzysztof Marek Jaworski, s. Stanisława, ur. 18.02.1961 r.

W latach 1980-1981 członek Niezależnego Zrzeszenia Studentów na Uniwersytecie Łódzkim. W dniach 13-14 grudnia 1981 r. współorganizator strajku na Wydziale Prawa i Administracji UŁ. Od końca grudnia 1981 r. współorganizator podziemnej młodzieżowej Grupy „Niepodległość” we Włocławku, drukarz i kolporter ulotek na terenie Włocławka. Dnia 31 stycznia 1982 r. aresztowany i skazany wyrokiem Sądu Pomorskiego Okręgu Wojskowego w Bydgoszczy z dnia 20 marca 1982 r. na 3 lata i 6 mies. więzienia. Osadzony w Zakładach Karnych we Włocławku-Mielęcynie i Potulicach. Zwolniony z więzienia 30 marca 1983 r. W latach 1983-1989 działacz podziemnych struktur NZS i „Solidarności”, kolporter niezależnych wydawnictw i ulotek w Łodzi, Poznaniu i Włocławku. Inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa we Włocławku do 1987 r.

Jan Michał Jeda, s. Franciszka, ur. 29.09.1930 r.

Założyciel nielegalnej Polskiej Organizacji Młodzieży Katolickiej działającej na terenie pow. Nowe Miasto Lubawskie od maja 1948 do lutego 1950 r. Dnia 28 lutego 1950 r. został zatrzymany i aresztowany, następnie wyrokiem Wojskowego Sądu Rejonowego w Bydgoszczy z dnia 30 maja 1950 r. skazany na karę 12 lat pozbawienia wolności, utratę praw publicznych i obywatelskich. Karę odbywał w Zakładach Karnych w Grudziądzu i Koronowie. W 1953 r. na mocy amnestii karę złagodzone do 8 lat. W 1955 r. na mocy Decyzji Sądu Wojewódzkiego w Bydgoszczy został przedterminowo zwolniony. Po wyjściu z więzienia, w latach 1956-1959 inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa. Od 1980 r. członek NSZZ „Solidarność” w Przedsiębiorstwie Prefabrykacji Betonu „Prefabet” w Nowym Mieście Lubawskim, wiceprzewodniczący Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego, delegat na I WZD Regionu Toruńskiego, członek Zarządu Regionu. W okresie od 13 grudnia 1981 do 30 marca 1982 r. internowany w Ośrodku Odosobnienia w Potulicach. Po zwolnieniu z internowania nie zaprzestał działalności związkowej i nadal był inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa.

Roman Paweł Kotzbach, s. Pawła, ur. 19.12.1942 r.

W sierpniu 1980 r. współorganizator i uczestnik strajków w Szpitalu im. XXX-lecia PRL w Bydgoszczy. Od września 1980 r. członek NSZZ „Solidarność”, przewodniczący Komisji Zakładowej w Akademii Medycznej w Bydgoszczy. Po wprowadzeniu stanu wojennego nie zaprzestał działalności opozycyjnej. Od grudnia 1981 do 1986 przekazywał informacje na temat sytuacji w Regionie Bydgoskim do Radia Wolna Europa. Organizował pomoc medyczną dla internowanych i ich rodzin. W latach 1981-1989 drukarz

ulotek, kolporter książek i innych wydawnictw niezależnych. W latach 1982-1984 uczestnik spotkań opozycji w Kaplicy Akademickiej w Bazylice św. Wincentego à Paulo w Bydgoszczy. W latach 1982-1985 kilkakrotnie zatrzymywany na 48 godzin, poddawany rewizjom w miejscu pracy i w mieszkaniu. Dnia 1 maja 1983 r. został zatrzymany jako uczestnik demonstracji pod Bazyliką św. Wincentego à Paulo w Bydgoszczy. Od 30 maja do 18 lipca 1985 aresztowany i osadzony w Areszcie Śledczym w Bydgoszczy za udział w tej demonstracji i odebranie funkcjonariuszowi Służby Bezpieczeństwa aparatu fotograficznego podczas jej trwania. Skazany wyrokiem Sądu Rejonowego w Bydgoszczy z dnia 18 września 1986 r. na 1 rok więzienia i karę grzywny, następnie dnia 2 lutego 1987 r. uniewinniony przez Sąd Wojewódzki w Bydgoszczy. W okresie prowadzonej działalności opozycyjnej inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa.

Władysław Jan Krypel, s Stanisława, ur. 22.09.1944 r.

Od września 1980 r. działacz NSZZ „Solidarność”, członek Komisji Zakładowej w Przedsiębiorstwie Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo "Geofizyka" w Toruniu. Po 13 grudnia 1981 r. organizator kolportażu wydawnictw podziemnych, współorganizator pomocy dla internowanych i ich rodzin. W latach 1982-1989 członek Tajnej Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność” w „Geofizyce”. W 1984 r. jeden z założycieli Społecznego Stowarzyszenia Obrony Praw Człowieka w Toruniu. W latach 1984-1989 współzałożyciel, autor artykułów, organizator druku oraz drukarz podziemnego pisma zakładowego „Geofon”. Wielokrotnie zatrzymywany i przesłuchiwany, poddawany przeszukaniom w miejscu zamieszkania i w pracy. W latach 1985-1988 współpracownik Regionalnej Komisji Wykonawczej NSZZ „Solidarność” w Toruniu. Od 30 maja 1987 r. członek jawnego Komitetu Założycielskiego „Solidarność” w miejscu pracy. W 1989 r. członek Prezydium Regionalnej Komisji Koordynacyjnej i Komitetu Obywatelskiego NSZZ „Solidarność” w Toruniu. Do 1989 r. inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa.

Piotr Sylwester Łukaszewski, s Władysława, ur. 02.10.1953 r.

Od września 1980 r. członek NSZZ „Solidarność”, przewodniczący Komisji Oddziałowej, członek Komitetu Zakładowego w Zakładach Włókien Chemicznych „Elana” w Toruniu. Delegat I WZD Regionu Toruńskiego, członek Zarządu Regionu. W 1981 r. współzałożyciel toruńskiego Komitetu Obrony Więzionych za Przekonania. Po 13 grudnia 1981 r. nie zaprzestał działalności związkowej. Współorganizator tajnego Tymczasowego Prezydium Zarządu Regionu, Rejonowego Komitetu Pomocy Osobom Pozbawionym Wolności, Zwolnionym z Pracy i ich Rodzinom. Kolporter wydawnictw podziemnych w zakładach pracy. W latach 1982-1985 jeden z twórców podziemnego pisma „Elana”. Dnia 30 kwietnia 1982 r. aresztowany i przetrzymywany w Areszcie Śledczym w Toruniu, następnie w Zakładzie Karnym w Inowrocławiu. Skazany wyrokiem Sądu Wojewódzkiego w Toruniu z dnia 22 czerwca 1982 r. w tzw. „procesie elanowskim” na 1 rok więzienia w zawieszeniu na 2 lata i karę grzywny. Od 1984 r. członek Toruńsko-Warszawskiego Komitetu Upamiętniającego Miejsce Uprowadzenia ks. Jerzego Popiełuszki. Działacz Duszpasterstwa Ludzi Pracy, współorganizator Mszy za Ojczyznę w parafii NMP w Toruniu. W latach 1983-1984 prowadził próby sprzętu i nadawał audycje Radia „Solidarność” w paśmie UKF. W 1985 r. udostępniał mieszkanie na emisję Radia „Solidarność” i haseł solidarnościowych w paśmie programu 1 TVP. Aresztowany dnia 28 listopada 1985 r. i przetrzymywany w Areszcie Śledczym w Toruniu i Bydgoszczy. Wyrokiem Sądu Rejonowego w Toruniu z dnia 22 stycznia 1986 r. skazany na 1 rok więzienia w zawieszeniu na 3 lata i karę grzywny. W 1986 r. sprawę umorzono na mocy amnestii. Zwolniony z pracy, w latach 1985-1986 pozostawał bez zatrudnienia, wielokrotnie zatrzymywany i poddawany rewizjom. W 1987 r. członek jawnego Tymczasowego Komitetu Założycielskiego NSZZ „Solidarność” w ZWCh „Elana” i łącznik pomiędzy toruńskimi zakładami pracy. W latach 1987-1988 kurier przewożący sprzęt dla Radia „Solidarności Walczącej” we Wrocławiu. Inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa w Toruniu do 1989 r.

Bolesław Magierowski, Jana, ur. 27.09.1936 r.

W listopadzie 1956 r. uczestnik demonstracji w Bydgoszczy, podczas której spalono zagłuszarkę programu Radia Wolna Europa. W dniach 28-31 sierpnia 1980 r. organizator strajku, członek Komitetu Strajkowego, następnie przewodniczący Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność” w Zakładach Urządzeń Okrętowych „Famor” w Bydgoszczy, członek Prezydium MKZ. Internowany w okresie od 13 grudnia 1981 do 25 czerwca 1982 r. w Ośrodkach Odosobnienia w Potulicach i Strzebielinku. Od lipca 1982 r. przewodniczący Tajnej Komisji Zakładowej w ZUO „Famor”, która w 1983 r. weszła w skład Międzyzakładowej Komisji Struktur Podziemnych „Solidarność”. Uczestnik nielegalnych manifestacji w Bydgoszczy w dniach 31 sierpnia 1982 i 1 maja 1983 r. W latach 1982-1989 współzałożyciel i kolporter podziemnego pisma „Być Sobą”. Działacz Duszpasterstwa Ludzi Pracy, organizator i uczestnik Mszy za Ojczyznę oraz Mszy w intencji ks. Jerzego Popiełuszki. Kilkakrotnie zatrzymywany przez Służbę Bezpieczeństwa na 48 godzin. W kwietniu 1987 r. skazany przez Kolegium ds. Wykroczeń w Warszawie na karę grzywny i przepadek „dowodów rzeczowych” za przewożenie wydawnictw podziemnych. W sierpniu 1988 r. skazany przez Kolegium ds. Wykroczeń w Bydgoszczy za rozrzucanie ulotek nawołujących do strajku pod ZUO „Famor”. W maju 1988 r. sygnatariusz listu do Sejmu PRL w sprawie legalizacji NSZZ „Solidarność”. Od września 1988 r. członek Rady Organizacyjnej Regionu Bydgoskiego. Inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa do 1989 r.

Piotr Mittelstaedt, s. Mirosława, ur. 13.08.1962 r.

W okresie od sierpnia do grudnia 1981 r. działacz nielegalnej organizacji Konfederacji Polski Niepodległej. Założyciel i kierujący tajnym Komitetem Założycielskim KPN w Chełmnie. Organizator akcji ulotkowych na terenie Chełmna. Inicjator odprawienia Mszy w intencji ofiar „Grudnia ‘70” w dniu 17 grudnia 1981 r. Aresztowany dnia 19 grudnia 1981 r. i skazany przez Sąd Pomorskiego Okręgu Wojskowego w Bydgoszczy wyrokiem z dnia 8 stycznia 1982 r. na karę 3 lat więzienia i pozbawienie praw publicznych na okres 2 lat za działalność w KPN. Osadzony w Areszcie Śledczym w Toruniu, następnie w Zakładach Karnych w Koronowie, Włocławku i Potulicach. Zwolniony z więzienia 17 maja 1983 r. Jako student Politechniki Gdańskiej brał udział w kontrmanifestacji pierwszomajowej w Gdańsku w 1985 r., za co został skazany przez Kolegium ds. Wykroczeń na 3 miesiące aresztu. Podejrzewany przez Służbę Bezpieczeństwa o prowadzenie działalności antypaństwowej wśród studentów Politechniki Gdańskiej. Kolporter nielegalnych wydawnictw na terenie Gdańska i Chełmna. W 1989 r. członek Komitetu Obywatelskiego NSZZ „Solidarność” w Toruniu. Przez okres prowadzonej działalności inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa.

Ryszard Stanisław Mueller, s. Stanisława, ur. 03.04.1954 r.

Od 1980 r. aktywny działacz, członek grupy założycielskiej i wiceprzewodniczący Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność” w Zakładach Maszyn Biurowych „Predom-Metron” w Toruniu. Organizator nielegalnych zebrań Komitetu Założycielskiego NSZZ „Solidarność” oraz akcji strajkowych w miejscu pracy. Internowany w okresie od 14 grudnia 1981 do 23 sierpnia 1982 r. w Ośrodkach Odosobnienia w Potulicach i Strzebielinku. Po zwolnieniu z internowania kontynuował działalność opozycyjną w podziemnych strukturach związku. Twórca „grupy metronowskiej”. Kolporter i drukarz prasy i wydawnictw podziemnych. Od 1983 r. współpracownik wydawnictwa "Kwadrat", największego wydawnictwa podziemnego w Toruniu. Zwolennik i propagator idei non-violence w ramach Grupy Poszukiwania Alternatywnych Sposobów Oporu Społecznego. Z powodu prowadzonej działalności opozycyjnej był zatrzymywany, przesłuchiwany i do 1990 r. inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa.

Andrzej Adam Musielak, s. Czesława, ur. 02.02.1953 r.

Od 1980 r. członek NSZZ „Solidarność” na Akademii Techniczno-Rolniczej w Bydgoszczy, przewodniczący Komitetu Założycielskiego i członek Prezydium Komisji Uczelnianej. W 1981 r. członek Zarządu Regionu Bydgoskiego i delegat na I WZD Regionu Bydgoskiego. W okresie od 13 grudnia 1981 do 10 lipca 1982 r. internowany w Ośrodkach Odosobnienia w Potulicach i Strzebielinku. W latach 1983-1989 członek władz podziemnego Bydgoskiego Regionalnego Komitetu Koordynacyjnego

„Solidarność”, inicjator i koordynator współpracy z francuskimi związkami zawodowymi, autor tekstów w „Informatorze Bydgoskim”, organizator sieci kolportażu wydawnictw podziemnych i emigracyjnych oraz książek w Regionie Bydgoskim, założyciel biblioteki wydawnictw podziemnych. W 1988 r. członek Komitetu Założycielskiego „Solidarności” na ATR w Bydgoszczy. Od 1989 r. członek Biura Organizacyjno-Informacyjnego, następnie Regionalnego Komitetu Organizacyjnego NSZZ „Solidarność”. Do 1990 r. inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa.

Piotr Niedlich, s Ryszarda, ur. 14.10.1967 r.

Od 1984 r. członek podziemnej młodzieżowej organizacji „Solidarność-Brzask”, współpracującej z Regionalną Komisją Wykonawczą „Solidarności” w Toruniu, zajmującej się kolportażem nielegalnej prasy regionalnej i książek w toruńskich zakładach pracy oraz drukiem ulotek z hasłami solidarnościowymi. Współpracował z toruńskim wydawnictwem „Kwadrat” oraz zajmował się drukiem pisma „Solidarności Walczącej”. Od 1987 r. działacz Ruchu „Wolność i Pokój” w Toruniu, organizator manifestacji, akcji ulotkowych, malowania napisów na murach, uczestnik ogólnopolskich spotkań Ruchu. W 1988 r. redaktor naczelny i techniczny, autor tekstów w niezależnych pismach „Impuls”, „Nawa” oraz współpracownik podziemnego pisma „Inicjatywy-Przegląd Pomorski”. W 1988 r. dostarczał prowiant i sprzęt poligraficzny do Stoczni Gdańskiej w czasie strajku, zorganizował w centrum Torunia demonstrację w rocznicę wprowadzenia stanu wojennego oraz jawną sprzedaż wydawnictw bezdebitowych. W 1989 r. członek Komitetu Obywatelskiego NSZZ „Solidarność” w Toruniu. W okresie prowadzonej działalności inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa.

Adam Marian Nowak, s. Ryszarda, ur. 24.12.1955 r.

Członek NSZZ „Solidarność” w Zakładach Przemysłu Wełnianego im. Barlickiego w Łodzi. Został powołany na ćwiczenia wojskowe rezerwistów w Wojskowym Obozie Specjalnym w Chełmnie n/Wisłą, gdzie przebywał w okresie od 10 listopada 1982 do 2 lutego 1983 r. Ćwiczenia te nie miały nic wspólnego z realizacją zadań dotyczących obronności państwa, natomiast służyły odizolowaniu przeciwników politycznych ówczesnej władzy, walce z opozycją oraz stanowiły dotkliwą represję polityczną wobec ww. osoby i nie miały oparcia w obowiązującym porządku prawnym.

Edward Parobin, Jana, ur. 24.09.1930 r.

Pracownik Zakładów Chemicznych „Zachem” w Bydgoszczy, od przełomu lat 1970/80 utrzymujący kontakty z działaczami opozycji demokratycznej na Wybrzeżu i za ich sprawą dostarczający na teren zakładu wydawnictwa propagujące powstanie niezależnych struktur związkowych. We wrześniu 1980 r. wraz z czołowymi działaczami opozycyjnymi „Zachemu” był w grupie inicjatywnej założenia zakładowych struktur NSZZ „Solidarność”. Od maja 1982 r. udostępniając domek letniskowy w Sokole Kuźnicy, brał aktywny udział w przedruku i wytwarzaniu nielegalnych wydawnictw. W okresie stanu wojennego jego posesja była stałym punktem kolportażu prasy podziemnej na teren na Regionu Bydgoskiego „Solidarności” oraz Wybrzeża, głównie do Przedsiębiorstwa Przeróbki i Spedycji Kopalni Chemicznych „Siarkopol” w Gdańsku. Konspiracja na terenie zakładu pracy oraz w ośrodku w Sokole Kuźnicy, dawała mu możliwość aktywnej działalności propagującej NSZZ „Solidarność” w Regionie Bydgoskim oraz na Wybrzeżu. Jej ujawnienie groziło bardzo poważnymi represjami ze strony aparatu bezpieczeństwa państwa.

Józef Jan Pintera, s. Bolesława, ur. 26.05.1946 r.

Od września 1980 r. członek Komitetu Założycielskiego NSZZ „Solidarność” w Zakładach Chemicznych „Zachem” w Bydgoszczy, następnie członek Komisji Zakładowej. Współzałożyciel Komitetu Obrony Więzionych za Przekonania. Po wprowadzeniu stanu wojennego nie zaprzestał działalności związkowej. Od grudnia 1981 do listopada 1982 r. członek zespołu redakcyjnego bydgoskiego pisma Komitetu Obrony Społecznej „KOS”. W latach 1981-1989 kolporter i organizator kolportażu na terenie Zakładów

Chemicznych „Zachem” oraz w okolicach Żnina. Zaangażowany w działalność Prymasowskiego Komitetu Pomocy Osobom Pozbawionym Wolności i ich Rodzinom. Współorganizator Tygodni Kultury Chrześcijańskiej w Bydgoszczy, Komitetu Pomocy Aresztowanym, uczestnik Mszy za Ojczyznę. W latach 1982-1988 wielokrotnie zatrzymywany, przesłuchiwany przez Służbę Bezpieczeństwa. Dnia 5 listopada 1982 r. powołany, obok 300 innych działaczy „Solidarności”, do służby w Wojskowym Obojcie Specjalnym w Chełmnie n/Wisłą, w którym przebywał do 3 lutego 1983 r. Od 4 do 16 lutego 1983 r. przetrzymywany w Areszcie Garnizonowym w Chełmnie n/Wisłą. Do 1989 r. inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa.

Jan Raczycki, s Witolda, ur. 05.04.1947 r.

Od września 1980 r. w NSZZ „Solidarność”, członek Komitetu Założycielskiego i Komisji Zakładowej w Kombinacie Maszyn Przemysłu Materiałów Budowlanych „Zremb-Makrum” w Bydgoszczy. W 1981 r. delegat na I WZD Regionu Bydgoskiego. W latach 1980-1981 kolporter czasopism niezależnych: „Serwisu Informacyjnego”, „Tygodnika Mazowsze”, wydawnictw paryskiej „Kultury”. Zorganizował i prowadził bibliotekę wydawnictw niezależnych w siedzibie „Solidarności” w Kombinacie „Zremb-Makrum”. Po wprowadzeniu stanu wojennego nie zaprzestał działalności związkowej. Od grudnia 1981 do marca 1982 r. założyciel i działacz tajnej struktury Komitetu Zakładowego NSZZ „Solidarność”, zajmującej się działalnością wydawniczą i kolportażem ulotek. Dnia 13 marca 1982 r. został aresztowany, następnie skazany wyrokiem Sądu Pomorskiego Okręgu Wojskowego z dnia 28 czerwca 1982 r. na 1 rok więzienia i osadzony w Areszcie Śledczym w Inowrocławiu i Zakładzie Karnym w Potulicach. Postanowieniem Sądu POW został zwolniony warunkowo w dniu 16 grudnia 1982 r. Po wyjściu z więzienia nadal zajmował się działalnością wydawniczą i kolportażem wydawnictw podziemnych m.in. „Bydgoskiego Podziemnego Serwisu Informacyjnego «Solidarność»”, „Tygodnika Mazowsze”, „Aneksu”. W latach 1986-1988 uczestnik spotkań działaczy opozycji w podziemiach kościoła św. Andrzeja Boboli w Bydgoszczy. W 1989 r. inicjator powołania Komitetu Założycielskiego NSZZ „Solidarność” w Bydgoskim Przedsiębiorstwie Budowy Pieców Przemysłowych „Techma”. Inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa do 1989 r.

Jan Rulewski, s. Pawła, ur. 18.04.1944 r.

Jeden z najaktywniejszych działaczy opozycji demokratycznej w PRL. Swoją negatywny stosunek do władz państwowych ujawnił już w okresie studiów. Będąc studentem Wojskowej Akademii Technicznej w Warszawie świadomie nie wziął udziału w wyborach do rad narodowych i Sejmu PRL, za co był szykanowany przez przełożonych i w 1965 r. usunięty z Uczelni, a następnie karnie przeniesiony do Jednostki Wojskowej w Sanoku. Po okresie ukrywania się i nieudanej próbie ucieczki do Francji Sąd Warszawskiego Okręgu Wojskowego w Warszawie wyrokiem z dnia 21 kwietnia 1966 r. skazał go na łączną karę 5 lat pozbawienia wolności. W sierpniu 1969 r., po zastosowaniu amnestii opuścił więzienie w Strzelcach Opolskich. W 1970 r. rozpoczął pracę w Ośrodku Badawczo-Rozwojowym Pojazdów Jednośladowych przy Zakładzie Rowerowym „Predom-Romet” w Bydgoszczy, gdzie od 16 marca 1970 r. do tzw. „wydarzeń sierpniowych” 1980 r. był przewodniczącym Rady Zakładowej. Od września 1980 r. kierujący Międzyzakładowym Komitetem Założycielskim NSZZ „Solidarność” oraz członek składu Krajowej Komisji Porozumiewawczej w Gdańsku. Uczestnik tzw. „wydarzeń bydgoskich” w dniu 19 marca 1981 r, kiedy podczas obrad Wojewódzkiej Rady Narodowej, w czasie której członkowie bydgoskiej „Solidarności” chcieli przedstawić stanowisko związku w kwestiach związanych w sytuacją rolnictwa i sytuacją społeczno-prawną rolników indywidualnych, doszło do pobicia Jana Rulewskiego i innych. W lipcu 1981 r. delegat na I WZD Regionu Bydgoskiego oraz przewodniczący Zarządu Regionu, a w sierpniu 1981 r. przewodniczący Komisji do spraw żywności z ramienia KKP. W okresie od 13 grudnia 1981 do 22 grudnia 1982 r. internowany w Ośrodkach Odosobnienia w Strzebielinku i Warszawie-Białolece. W dniu zwolnienia z internowania ponownie aresztowany na mocy Postanowienia Naczelnej Prokuratury Wojskowej w Warszawie jako oskarżony o branie udziału wraz z innymi członkami Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność” w działalności antypaństwowej. Osadzony w Areszcie

Śledczym Warszawa-Mokotów. Zwolniony z aresztu w dniu 10 sierpnia 1984 r. na podstawie ustawy o amnestii. Po powrocie do pracy w Zakładach Rowerowych „Romet” w Kowalewie Wielkopolskim (1984-1985) nie zaniechał działalności opozycyjnej. W czerwcu 1985 r. zorganizował strajk pracowników „Rometu” za co został zwolniony z pracy. W latach 1987-1988 jeden z organizatorów wieców „solidarnościowych” przed bazyliką św. Wincentego à Paulo w Bydgoszczy oraz członek składu Rady Organizacyjnej Regionu Bydgoskiego. W grudniu 1989 r. ponownie został delegatem na WZD Regionu Bydgoskiego i przewodniczącym Zarządu Regionu. Przez cały okres prowadzonej działalności opozycyjnej inwigilowany, wielokrotnie zatrzymywany, poddawany rewizjom i szykanom przez cywilne i wojskowe organy bezpieczeństwa państwa.

Rafał Sadowski, s. Stanisława, ur. 07.03.1963 r.

Od 1979 r. działacz podziemnej „Młodzieżowej Organizacji Demokratycznej”, drukarz i kolporter niezależnych wydawnictw i ulotek. Po 13 grudnia 1981 r. działacz struktur podziemnych młodzieżowej organizacji „Solidarność-Brzask”. W 1982 r. współzałożyciel, redaktor, autor tekstów, drukarz i kolporter „Niezależnego Serwisu Informacyjnego”. Uczestnik akcji ulotkowych, plakatowych, malowania opozycyjnych napisów na murach. Dnia 22 października 1982 r. internowany w Ośrodku Odosobnienia w Kwidzynie, następnie aresztowany Postanowieniem Prokuratury Rejonowej w Toruniu z dnia 25 listopada 1982 r. i osadzony w Areszcie Śledczym w Toruniu. Zwolniony z aresztu 8 grudnia 1982 r. Od 1982 r. jako student Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego zajmował się kolportażem podziemnych wydawnictw pomiędzy Lublinem, Warszawą, Krakowem i Toruniem. W 1983 r. zatrzymany i ukarany karą grzywny przez Kolegium ds. Wykroczeń za uczestnictwo w pierwszomajowym kontrpochodzie w Warszawie. Uczestnik akcji ulotkowych przed wyborami parlamentarnymi w 1985 r. W latach 1987-1989 szef kolportażu podziemnego „Toruńskiego Informatora Solidarności”. W 1989 r. przewodniczący KZ NSZZ „Solidarność” w Gminnej Spółdzielni Samopomoc Chłopska w Toruniu. W latach 1989-1990 działacz toruńskiego Komitetu Obywatelskiego NSZZ „Solidarność”. W okresie prowadzonej działalności opozycyjnej inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa.

Stanisław Andrzej Śmigiel, s. Jana, ur. 24.11.1953 r.

Podczas studiów na Politechnice Gdańskiej działacz Studenckiego Komitetu Solidarności w Gdańsku. Od stycznia 1977 r. współpracownik KOR, KSS KOR, niezależnego pisma „Robotnik”, Wolnych Związków Zawodowych Wybrzeża i niezależnego pisma „Robotnik Wybrzeża”. W lutym 1978 r. zatrzymany na 48 godzin w Sopocie podczas seminarium historycznego Towarzystwa Kursów Naukowych, następnie skazany w trybie przyspieszonym przez Kolegium ds. Wykroczeń na 7 dni aresztu. Od sierpnia 1978 r. w Toruniu, współtwórca aktywnego środowiska opozycyjnego, powiązanego głównie z KSS KOR. Współzałożyciel Klubu Samoobrony Społecznej Regionu Wielkopolsko-Kujawskiego. W 1979 r. sygnatariusz Karty Praw Robotniczych. Sygnatariusz licznych listów i petycji protestacyjnych. W lipcu 1980 r. w czasie strajków w Lublinie kilkakrotnie zatrzymywany na 48 godzin, m.in. w areszcie w Golubiu-Dobrzyniu, gdzie w dniu 25 lipca został pobity przez funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa. W sierpniu 1980 r. również kilkakrotnie zatrzymywany. W dniu 30 sierpnia 1980 r. aresztowany i zwolniony 1 września na mocy Porozumień Sierpniowych. Od września 1980 r. członek NSZZ „Solidarność” w Toruńskiej Przędzalni Czesankowej „Merinotex”. W 1981 r. współtwórca wydawnictwa Toruńska Oficyna Niezależna, współorganizator toruńskiego Komitetu Obrony Więzionych za Przekonania, sygnatariusz Deklaracji Ideowej Klubów Rzeczypospolitej Samorządnej „Wolność-Sprawiedliwość-Niepodległość”. Internowany w okresie od 13 grudnia 1981 do 21 lipca 1982 r. w Ośrodkach Odosobnienia w Potulicach i Strzebielinku. W czasie internowania pomysłodawca pisma internowanych „Potulicka Agencja Prasowa «PAP»”. W latach 1982-1985 organizator podziemnego pisma „Pogłos” w TPCz „Merinotex”. W 1983 r. współtwórca i szef, największego w regionie toruńskim podziemnego wydawnictwa „Kwadrat”. Organizator emisji kilku audycji radiowych na fonii 1 programu TVP. Aresztowany dnia 4 listopada 1984

r. i skazany wyrokiem Sądu Rejonowego w Toruniu z dnia 21 grudnia 1984 r. na 1,5 roku więzienia w zawieszeniu na 3 lata. W 1986 r. inicjator Klubu Myśli Politycznej, twórca podziemnego pisma „Inicjatywy” i „Przegląd Pomorski”. W latach 1986-1988 członek tajnej Regionalnej Komisji Wykonawczej „Solidarności”, a w latach 1988-1989 jawnej Regionalnej Komisji Koordynacyjnej „Solidarności” w Toruniu. W 1989 r. członek Komitetu Obywatelskiego NSZZ "Solidarność" i szef sztabu wyborczego KO w wyborach do Parlamentu na województwo toruńskie i włocławskie. W okresie prowadzonej działalności opozycyjnej kilkadziesiąt razy zatrzymywany na 48 godzin, przesłuchiwany, poddawany rewizjom i inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa do 1989 r.

Krystyna Tkacz, c. Stanisława, ur. 12.03.1955 r.

Członek NSZZ „Solidarność”, w okresie od sierpnia 1981 r. do 12 grudnia 1981 r. pracownik etatowy Zarządu Regionu NSZZ „Solidarność” w Bydgoszczy. Po wprowadzeniu stanu wojennego nie zaprzestała działalności związkowej, zajmowała się sporządzaniem przeznaczonych do rozpowszechniania materiałów związkowych i ulotek. Postanowieniem Wojskowej Prokuratury Garnizonowej w Bydgoszczy z dnia 25 lutego 1982 r. aresztowana na okres 3 miesięcy i osadzona w areszcie KWMO w Bydgoszczy, następnie w dniu 17 marca 1982 r. przeniesiona do Zakładu Karnego w Bydgoszczy-Fordonie. Wyrokiem Sądu Pomorskiego Okręgu Wojskowego w Bydgoszczy z dnia 6 lipca 1982 r. skazana na 1 rok i 6 miesięcy pozbawienia wolności w zawieszeniu na 3 lata oraz karę grzywny. Postanowieniem Sądu POW w Bydgoszczy z dnia 6 lipca 1982 r. zwolniona z więzienia w dniu następnym.

Antoni Justyn Tokarczuk, s. Andrzeja, ur. 14.04.1951 r.

W sierpniu 1980 r. współorganizator strajku okupacyjnego w Zakładach Rowerowych „Predom Romet” w Bydgoszczy, członek Komitetu Strajkowego oraz Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego. Od września 1980 r. w NSZZ „Solidarność”, wiceprzewodniczący Zarządu Regionu, delegat na I Krajowy Zjazd Delegatów, członek i sekretarz Komisji Krajowej. Od października 1980 do maja 1981 r. redaktor naczelny niezależnego czasopisma „Wolne Związki”. Internowany w okresie od 13 grudnia 1981 do 23 grudnia 1982 r. w Ośrodkach Odosobnienia w Strzebielinku i w Warszawie-Białołęce. Po zwolnieniu z internowania do 1987 r. pozbawiony możliwości pracy zawodowej. W latach 1982-1988 wielokrotnie zatrzymywany na 48 godzin i poddawany rewizjom. W latach 1983-1988 działacz Prymasowskiego Komitetu Pomocy Osobom Pozbawionym Wolności i ich Rodzinom przy Bazylice św. Wincentego à Paulo w Bydgoszczy. Współorganizator i działacz Duszpasterstwa Ludzi Pracy w Bydgoszczy. Od 1985 r. współpracownik Regionalnej Komisji Koordynacyjnej „Solidarności” Regionu Bydgoskiego, odpowiedzialny za kontakty ze strukturami „Solidarności” w Gdańsku. W latach 1987-1989 członek Krajowej Komisji Wykonawczej NSZZ „Solidarność”. Od maja 1989 r. przewodniczący Regionalnego Komitetu Obywatelskiego NSZZ „Solidarność” w Bydgoszczy, członek Komitetu Obywatelskiego przy Przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie oraz współorganizator kampanii wyborczej KO w 1989 r. Inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa do 1989 r.

Jarosław Edward Wenderlich, s. Czesława, ur. 14.10.1948 r.

Jeden z głównych działaczy NSZZ „Solidarność” Regionu Bydgoskiego. W październiku 1980 r. współzałożyciel pisma bydgoskiego Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego „Wolne Związki”. W 1981 r. współzałożyciel i redaktor naczelny pisma NSZZ „Solidarność” Rolników Indywidualnych „Chłopska Sprawa”, kolportowanej na terenie województwa bydgoskiego, toruńskiego i włocławskiego. Od lutego do maja 1981 r. etatowy rzecznik prasowy i doradca prawny MKZ Regionu Bydgoskiego. Jeden z inicjatorów zaprezentowania w czasie trwania obrad sesji Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy stanowiska „Solidarności” w sprawie sytuacji rolników w Polsce. Uczestnik tzw. „wydarzeń bydgoskich” w budynku Urzędu Wojewódzkiego w Bydgoszczy w dniu 19 marca 1981 r. Po wprowadzeniu stanu wojennego członek nielegalnej grupy redagującej, gromadzącej i rozpowszechniającej prasę niezależną: „Bydgoski Podziemny Serwis Informacyjny „Solidarność”, „Amazonka”, „Dodatek Bydgoski”, „Niezależne Podziemne Pismo”. W 1982 r. członek-założyciel

Prymasowskiego Komitetu Pomocy Osobom Pozbawionym Wolności i Ich Rodzinom w Bydgoszczy. Współorganizator oraz aktywny uczestnik Mszy za Ojczyznę. Zatrzymany profilaktycznie na 48 godzin przed manifestacjami mającymi nastąpić w dniach 1 i 3 maja 1983 r. Od 1987 r. współzałożyciel i autor artykułów pism podziemnych „Chrześcijański Informator Kulturalny” i „Świadectwo”. W okresie prowadzonej działalności związkowej wielokrotnie przesłuchiwany, poddawany rewizjom i inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa.

Jerzy Marian Wiśniewski, s. Jana, ur. 21.07.1951 r.

Od września 1980 r. członek NSZZ „Solidarność” w Zakładach Włókien Chemicznych „Elana” w Toruniu. Po wprowadzeniu stanu wojennego kontynuował działalność w zawieszonym związku organizując kolportaż nielegalnych ulotek i wydawnictw na terenie zakładu pracy i w Regionie Toruńskim „Solidarności”. Redaktor i kolporter biuletynu „Elana”. W dniu 1 maja 1982 r. skazany przez Kolegium ds. Wykroczeń na 3 miesiące aresztu za udział w nielegalnej manifestacji na Rynku Staromiejskim w Toruniu. Wyrokiem Sądu Rejonowego w Toruniu z dnia 9 czerwca 1982 r. karę skrócono do 6 tygodni aresztu. Organizator przygotowań do akcji manifestacyjnej „Solidarności” w dniu 31 sierpnia 1982 r. w Toruniu. Internowany w okresie od 28 sierpnia do 17 listopada 1982 r. w Ośrodku Odosobnienia w Strzebielinku. Po zwolnieniu z internowania kontynuował działalność opozycyjną. Kierował pracami związanymi z działalnością nielegalnych struktur „Solidarności” na terenie zakładu pracy. Od 1986 r. członek Regionalnej Komisji Wykonawczej „Solidarności” w Toruniu odpowiedzialnej za kolportaż nielegalnych wydawnictw. Łącznik pomiędzy Komitetem Zakładowym „Solidarności” w ZWCH „Elana” a Regionalną Komisją Wykonawczą w Toruniu. Przewodniczący Komitetu Strajkowego oraz organizator prac Tajnej Komisji Zakładowej „Solidarności”. Od 1984 r. członek Komitetu Budowy Pomnika Upamiętniającego Urowadzenie ks. Jerzego Popiełuszki. Inicjator i uczestnik Mszy za Ojczyznę. Od 28 maja 1987 r. członek Komitetu Założycielskiego NSZZ „Solidarność” Pracowników ZWCH „Elana” mającego na celu rejestrację związku. W latach 1983-1989 inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa.

Leszek Aleksander Zaleski, s. Jana, ur. 23.10.1936 r.

Od września 1980 r. w NSZZ „Solidarność”, członek Prezydium Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego, wiceprzewodniczący Koła „Solidarności” w Centrum Kształcenia Ustawicznego w Toruniu, wiceprzewodniczący Komisji Okręgowej Pracowników Oświaty i Wychowania w Toruniu, delegat na I WZD Regionu Toruńskiego, członek Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego w Toruniu w czasie „kryzysu bydgoskiego” w marcu 1981 r. Po 13 grudnia 1981 r. uniknął internowania i kontynuował działalność związkową. Za publiczne potępienie wprowadzenia stanu wojennego został zwolniony z pracy i zaocznie pozbawiony prawa wykonywania zawodu nauczyciela przez 3 lata. W latach 1982-1989 współpracownik podziemnego pisma „Toruński Informator Solidarności”, współzałożyciel nielegalnego Komitetu Solidarności Oświaty. W latach 1982-1984 zaangażowany w działalność Radia „Solidarność” w Toruniu. W 1985 r. uczestnik emisji solidarnościowych haseł na wizji programu 1 TVP. W latach 1982 -1986 wykładowca Wszechnicy Związkowej toruńskiej „Solidarności”. W latach 1984-1985 członek Regionalnej Komisji Wykonawczej „Solidarności” Regionu Toruńskiego, odpowiedzialny za kontakty z Podregionami NSZZ „Solidarność” oraz NSZZ „Solidarność” Rolników Indywidualnych. Wielokrotnie przesłuchiwany i zatrzymywany. W dniu 25 września 1985 r. aresztowany i przetrzymywany w Areszcie Śledczym w Toruniu i Bydgoszczy. Skazany wyrokiem Sądu Rejonowego w Toruniu z dnia 22 stycznia 1986 na 1,5 roku więzienia w zawieszeniu na 3 lata. W 1987 r. współzałożyciel Niezależnego Ruchu Społecznego „Ziemia Chełmińska”. W latach 1988-1989 przedstawiciel pracowników oświaty i wychowania w jawnej Regionalnej Komisji Koordynacyjnej „Solidarności” Regionu Bydgoskiego. W okresie prowadzonej działalności opozycyjnej inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa.

Robert Ziemkiewicz, s. Jana, ur. 24.12.1958 r.

Aktywny działacz struktur niepodległościowych. W latach 1979-1980 współpracownik KSS KOR, Ruchu Młodej Polski, kolporter niezależnych wydawnictw. Kilkrotnie zatrzymywany na 48 godzin. Od 1980 r. członek Tymczasowego Komitetu Założycielskiego Niezależnego Zrzeszenia Studentów na UMK w Toruniu, współzałożyciel i autor studenckiego pisma „Immunitet”. Internowany w okresie od 13 grudnia 1981 do 18 czerwca 1982 r. w Ośrodkach Odosobnienia w Potulicach i Strzebielinku, redaktor pisma internowanych „Potulicka Agencja Prasowa «PAP»”. Po zwolnieniu z internowania uczestnik odtwarzania tajnych struktur NZS na UMK w Toruniu. Od 1986 r. współpracownik redakcji podziemnych czasopism. Redaktor naczelny pisma „Inicjatywy”, „Przegląd Pomorski”, redaktor w podziemnym wydawnictwie „Kwadrat” oraz autor tekstów w „Immunitecie” i Wiadomościach Dnia”. W okresie prowadzonej działalności opozycyjnej inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa.

Krzysztof Jan Żabiński, s. Jana, ur. 07.02.1953 r.

Od 1980 r. działacz NSZZ „Solidarność”, członek Komisji Zakładowej w Toruńskiej Przędzalni Czesankowej „Merinotex” w Toruniu, inicjator akcji protestacyjnych, kolporter nielegalnych wydawnictw. W 1981 r. członek Komitetu Założycielskiego Klubu Rzeczpospolitej Samorządnej „Wolność-Sprawiedliwość-Niepodległość” oraz Przewodniczący Komitetu Więzionych za Przekonania Polityczne w miejscu pracy. Internowany w okresie od 31 marca do 10 grudnia 1982 r. w Ośrodku Odosobnienia w Strzebielinku. Po zwolnieniu z internowania kontynuował działalność w podziemnych strukturach „Solidarności”. Od 1985 r. Przewodniczący Regionalnej Komisji Wykonawczej „Solidarności” w Toruniu, współautor form i zasad programowanych jej działań, nadzorujący i koordynujący funkcjonowanie kanału prasowego i poligrafii oraz konspiracyjne zabezpieczenie ww. działalności. W 1987 r. współorganizator Komitetu Założycielskiego NSZZ „Solidarność” Pracowników Toruńskiej Przędzalni Czesankowej „Merinotex”. Przewodniczący Rady Pracowniczej, aktywnie działający na rzecz Regionalnej Komisji Koordynacyjnej NSZZ „Solidarność” w Toruniu. W 1988 r. brał udział w przygotowywaniu akcji strajkowej w toruńskich zakładach pracy, za co został zatrzymany na 48 godzin. W 1989 r. członek Tymczasowej Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność” w TPCz „Merinotex” oraz Komitetu Obywatelskiego „Solidarności”. Z powodu prowadzonej działalności opozycyjnej zatrzymywany i przesłuchiwany. W latach 1982-1989 inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa.

Piotr Bartoszcze, s. Michała, ur. 14.04.1950 r.

Od października 1980 r. członek Komitetu Założycielskiego NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność Chłopska”. W styczniu i lutym 1981 r. uczestnik demonstracji „Solidarności Chłopskiej” w Inowrocławiu. W dniach 8-9 marca 1981 r. uczestnik Zjazdu Zjednoczeniowego związków zawodowych rolników w Poznaniu, na którym powołano Ogólnopolski Komitet Założycielski NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność”, którego został członkiem. Od 16 marca do 17 kwietnia 1981 r. uczestnik strajku okupacyjnego „Solidarności” RI w Bydgoszczy, członek Ogólnopolskiego Komitetu Strajkowego. Uczestnik strajku okupacyjnego w siedzibie ZSL w Inowrocławiu w dniu 16 kwietnia 1981 r. Jeden z sygnatariuszy porozumień bydgoskich w dniu 17 kwietnia 1981 r., w wyniku których „Solidarność” RI została zarejestrowana. Przewodniczący NSZZ „Solidarności” RI w gminie Inowrocław i członek władz wojewódzkich związku w Bydgoszczy. Od września 1981 r. przewodniczący Międzygminnej Rady Porozumiewawczej „Solidarności” RI Kujaw Zachodnich i Pałuk. Członek Krajowej Komisji Porozumiewawczej Niezależnych Samorządnych Chłopskich Związków Zawodowych. Internowany w okresie od 13 września do 24 listopada 1982 r. w Ośrodku Odosobnienia we Włocławku-Mielęcinie. Po zwolnieniu z internowania kolporter podziemnego pisma „Żywią i Bronią”. Współpracował z Ogólnopolskim Komitetem Oporu Rolników. Wielokrotnie przesłuchiwany i poddawany rewizjom. Zaginął dnia 7 lutego 1984 r. podczas rozwożenia wydawnictw podziemnych. Jego ciało ze śladami pobicia i duszenia znalazł Roman Bartoszcze w dniu 9 lutego 1984 r. w pobliżu Sławęcina k/Inowrocławia. Śledztwo w sprawie jego śmierci zostało dwukrotnie umorzone w 1984 i 1995 roku. W okresie prowadzonej działalności związkowej inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa.

Krzysztof Gotowski, s. Edmunda, ur. 12.03.1954 r.

W 1980 r. uczestnik strajków sierpniowych w Przedsiębiorstwie Produkcji i Montażu Urządzeń Elektrycznych "Elektromontaż" w Bydgoszczy, członek Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego. Od września 1980 r. w NSZZ „Solidarność”, przewodniczący Komisji Zakładowej oraz wiceprzewodniczący Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego Regionu Bydgoskiego. Wspierał logistycznie i organizacyjnie niezależne pisma: „Wolne Związki”, „Serwis Informacyjny”. W marcu 1981 r. uczestnik rozmów z przedstawicielami KW PZPR na temat zasad i form stałych kontaktów oraz uczestnictwa „Solidarności” w sesji Wojewódzkiej Rady Narodowej poświęconej sprawom rolnictwa i gospodarki żywnościowej oraz przedstawicielem MKZ w rozmowach rolników indywidualnych z władzami wojewódzkimi. W dniu 19 marca 1981 r. był jednym z przedstawicieli „Solidarności” na posiedzeniu WRN w Bydgoszczy, następnie członkiem Krajowego Komitetu Strajkowego. Internowany w okresie od 13 do 19 grudnia 1981 r. w Ośrodku Odosobnienia w Potulicach. Zwolniony z pracy, prowadził własną działalność gospodarczą i zatrudniał represjonowanych działaczy „Solidarności”. Udzielał wsparcia finansowego strukturalom opozycji. W 1986 r. oskarżony w procesie opozycjonistów bydgoskich, uniewinniony.

Andrzej Sobkowiak, s. Stanisława, ur. 23.08.1945 r.

Współorganizator demonstracji studenckich w Toruniu oraz współautor rezolucji studentów UMK popierającej protest studencki w Warszawie w marcu 1968 r. Działacz toruńskiego Klubu Inteligencji Katolickiej. Od 1979 r. współpracownik KSS KOR prowadzący kolportaż nielegalnych wydawnictw oraz organizator zebrań samokształceniowych. Od 1980 r. działacz NSZZ „Solidarność” w Ośrodku Badawczo-Rozwojowym Elektronicznych Urządzeń Sterowania „Mera” w Toruniu, przewodniczący Komitetu Założycielskiego, następnie Komisji Zakładowej, członek Prezydium Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego. Współzałożyciel Rady Naukowo-Programowej Toruńskiego Ośrodka Społeczno-Zawodowego przy MKZ oraz redaktor biuletynu „Słowo Solidarności”. W 1981 r. współorganizator Ogólnopolskiego Zjazdu Wszechnic Związkowych oraz delegat na I WZD Regionu Toruńskiego. Współorganizator i wiceprzewodniczący toruńskiego Komitetu Obrony Więzionych za Przekonania oraz sygnatariusz deklaracji Klubów Rzeczypospolitej Samorządnej „Wolność-Sprawiedliwość-Niepodległość”. Twórca w miejscu pracy biblioteki wydawnictw niezależnych, drukowanych przez Niezależną Oficynę Wydawniczą „Nowa” i „Instytut Paryskiej Kultury”. Kilkakrotnie przesłuchiwany i zatrzymywany. Internowany w okresie od 14 grudnia 1981 do 29 kwietnia 1982 r. w Ośrodkach Odosobnienia w Potulicach i Strzebielinku. Po zwolnieniu z internowania aktywny działacz podziemnych struktur „Solidarności”. Organizował tajne spotkania, aktywnie uczestniczył w pomocy materialnej dla rodzin skazanych na mocy dekretu o stanie wojennym. Kolportował nielegalne wydawnictwa oraz redagował ulotki oraz teksty w „Toruńskim Informatorze Solidarności”. W 1983 r. inicjator powstania podziemnej Wszechnicy Związkowej w Toruniu, a w 1984 r. współorganizator Społecznego Stowarzyszenia Obrony Praw Człowieka. W związku z prowadzoną działalnością inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa do 1987 r.

Wiktor Przybyłowski, ur. 01.07.1949 r.

Aktywny działacz NSZZ „Solidarność” w Toruńskich Zakładach Urządzeń Okrętowych „Towimor” w Toruniu. Uczestniczył w pracach samorządu pracowniczego, a także działał w ramach Klubu Rzeczypospolitej Samorządnej „Wolność-Sprawiedliwość-Niepodległość”. Za powyższe został dwukrotnie internowany: w Ośrodku Odosobnienia w Potulicach w okresie od 13 grudnia 1981 do 20 stycznia 1982 r. i w Ośrodku Odosobnienia w Strzebielinku w okresie od 5 maja do 30 czerwca 1982 r.

Po zwolnieniu z internowania i wyjeździe na emigrację w 1982 r. nadal pozostawał w zainteresowaniu Służby Bezpieczeństwa, a jego ewentualny powrót do kraju miał być jej znany.

Zbigniew Antoni Wiczowski, ur. 13.06.1939 r.

Członek NSZZ „Solidarność” w Instytucie Chemii UMK w Toruniu. Po wprowadzeniu stanu wojennego utrzymywał kontakty z toruńskim podziemiem i kolportował nielegalne wydawnictwa. W 1982 r. współtworzył Toruńskie Radio „Solidarność”. Autor artykułów dla prasy podziemnej. Redaktor nielegalnego wydawnictwa „Polska Rzeczpospolita Solidarna” wydawanego w połowie 1983 r. W dniu 8 marca 1984 r. zatrzymany na 48 godzin. Tymczasowo aresztowany przez Prokuraturę Rejonową w Toruniu w okresie od 10 marca do 18 czerwca 1984 r. i osadzony w Areszcie Śledczym w Bydgoszczy i Toruniu. Postanowieniem Sądu Rejonowego w Toruniu z 25 lipca 1984 r. objęty amnestią. Wykonawca tablicy pamiątkowej wmurowanej z okazji V rocznicy porozumień sierpniowych w dniu 31.08.1985 r. w kościele Matki Boskiej Zwycięskiej w Toruniu. Uczestnik nieakceptowanych przez władze struktur środowiska Kościoła katolickiego w Toruniu: Chrześcijańskiego Uniwersytetu Robotniczego i Wspólnoty Życia Chrześcijańskiego. W latach 1987-1988 redaktor niezależnego pisma „Chrześcijański Ruch Społeczny”. W lutym 1989 r. współzałożyciel Klubu Myśli Politycznej Dziekania w Regionie Toruńskim. Z powodu podejmowanej działalności był inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa do 1989 r.